

ΔΕΙΓΜΑΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ Η ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ

Μία εναλλακτική διδακτική προσέγγιση
μέσα από πηγές- κείμενα των ιστορικών της Άλωσης

Τάξη Ε

Εκπαιδευτικός:

Ελευθεριάδου Λασκαρίνα

2^ο Πρότυπο Πειραματικό Σχολείο Ιωαννίνων

Ανατολική Μεσόγειος 1450 μ.Χ.

Κωνσταντίνος
Παλαιολόγος
Φώτης Κόντογλου

Πορτραίτο του Μωάμεθ Β΄, από τον Τζεντίλε Μπελλίνι (Λονδίνο, Εθνική Πινακοθήκη).

Σύμφωνα με μια παράδοση ο Μωάμεθ διαφώνησε με τον Μπελλίνι για το πώς έπρεπε να απεικονίζεται ο ανθρώπινος λαιμός. Για να λύσει το πρόβλημα, ο σουλτάνος διέταξε να φέρουν μπροστά τους έναν δούλο, τον οποίο έβαλε να αποκεφαλίσουν επιτόπου.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΗΣ

Το μεγάλο αυτό γεγονός της Άλωσης εξιστορείται από τέσσερις ιστορικούς, οι οποίοι ζουν την ίδια με την Άλωση εποχή. Τα πολύτιμα κείμενα από τα οποία αντλούμε στοιχεία είναι του Γεώργιου Σφραντζή ή Φραντζή, Μιχαήλ Κριτόβουλου, του Δούκα και του Λαόνικου Χαλκοκονδύλη, οι οποίοι έγιναν γνωστοί, ως οι ιστορικοί της Άλωσης. Τα τέσσερα έργα μπορεί να εξιστορούν το κοσμοϊστορικό γεγονός της Άλωσης, αλλά έχουν μεταξύ τους και αρκετές διαφορές.

Λαόνικος Χαλκοκονδύλης

Ο Λαόνικος Χαλκοκονδύλης ζούσε στην Αυλή του Δεσπότη του Μυστρά Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. Ο Χαλκοκονδύλης έγραψε ιστορία με τίτλο «Αποδείξεις Ιστοριών» σε 10 τόμους, η οποία καλύπτει την περίοδο 1298-1463. Στην τελευταία φάση της πολιορκίας της Πόλης δεν πρέπει να ήταν παρών, γιατί και οι περιγραφές του δεν έχουν πολλές λεπτομέρειες, αλλά απουσιάζουν και οι χρονολογικές αναφορές. Αναφέρει την κατασκευή του φρουρίου Ρούμελι Χισαρ στο Βόσπορο, την αποστολή τουρκικού στρατιωτικού σώματος για την αποτροπή βοήθειας από τον Μυστρά, δίνει ιδιαίτερη σημασία στο τουρκικό πυροβολικό, αναφέρει χωρίς πολλές λεπτομέρειες τις ναυμαχίες που έγιναν κατά την πολιορκία της Πόλης. Αντίθετα είναι περισσότερο πληροφορημένος στην αναφορά που κάνει στο τουρκικό στρατόπεδο, γεγονός που μας οδηγεί στη σκέψη ότι είχε πρόσβαση σε τουρκικές πηγές.

Γεώργιος Σφραντζής ή Φραντζής

Αξιωματούχος και ιστορικός συγγραφέας, που έγραψε το χρονικό της άλωσης της Κωνσταντινούπολης. Πρόκειται για ένα πολύπειρο βυζαντινό αξιωματούχο που κατά τα χρόνια των τριών τελευταίων Παλαιολόγων αυτοκρατόρων, Μανουήλ Β', Ιωάννη Β' και Κωνσταντίνου ΙΑ' υπηρέτησε σε υψηλόβαθμες θέσεις και πήρε μέρος σε πολυάριθμες διπλωματικές αποστολές. Ο Φραντζής γνώριζε όλους τους λαούς της ευρύτερης περιοχής της Μεσογείου και είχε άμεση πρόσβαση σε επίσημα κρατικά αρχεία και έγγραφα. Η καριέρα του ξεκινά το 1424, στα 23 του χρόνια, όταν στέλνεται ως απεσταλμένος στην οθωμανική αυλή του Μουράτ Β. Η γνωριμία του με τον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο ξεκινά το 1428 και από τότε θα είναι ο πιστός σύμβουλος του τελευταίου αυτοκράτορα, ο οποίος θα τον περιβάλλει με εμπιστοσύνη μέχρι το τέλος. Ο πολύπειρος διπλωμάτης ήταν 52 ετών, όταν άρχισε ο αποκλεισμός της Κωνσταντινούπολης και είναι ο μόνος από τους τέσσερις ιστορικούς που ήταν αυτόπτης μάρτυρας της Άλωσης. Ωστόσο λίγο πριν πέσει η Πόλη, ο Φραντζής δε θα είναι δίπλα στον αυτοκράτορα αλλά θα βρίσκεται σε άλλο σημείο των τειχών κι έτσι δε έχει επαρκή πληροφόρηση για το τέλος του. Μετά την άλωση ο Φραντζής ήταν σκλάβος επί δεκαοκτώ μήνες, προτού κατορθώσει να απελευθερώσει τον εαυτό του και τη γυναίκα του, όχι όμως και τα παιδιά του, που πέθαναν στην Πόλη.

Μιχαήλ Κριτόβουλος ο Ίμβριος

Ο Μιχαήλ Κριτόβουλος, ο Ίμβριος, με το έργο του *Ιστορία* αναφέρεται και αυτός στα γεγονότα της Αλώσεως. Ο Κριτόβουλος άρχισε να γράφει το έργο του αμέσως μετά την Άλωση, σίγουρα πριν το καλοκαίρι του 1453.

Το έργο του Κριτόβουλου, επειδή τοποθέτησε στο επίκεντρο του ενδιαφέροντός του τη δράση του Μωάμεθ, αντιμετώπιστηκε με επιφύλαξη και καχυποψία. Παρόλο που δεν υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας, οι περιγραφές του δεν υστερούν σε αξία ως σημαντική ιστορική πηγή.

Δούκας

Βυζαντινός ιστορικός και λόγιος (περ. 1400 –1470) του 15ου αιώνα. Είναι γνωστός για το έργο του <<Ιστορία>> που αποτελεί πολύ σημαντική πηγή για την Άλωση της Κωνσταντινούπολης. Ο Δούκας δεν ήταν αυτόπτης μάρτυρας της Άλωσης (μάλλον τότε βρισκόταν στην Λέσβο), όπως ο Γεώργιος Φραντζής, παρόλα αυτά όμως η περιγραφή του είναι ιδιαίτερα παραστατική. Στο έργο του θρηνεί την Πόλη Όσον αφορά τις πηγές του Δούκα, αυτές, όπως ομολογεί ο ίδιος, προέρχονται από πρώτο χέρι, καθώς αμέσως μετά την Άλωση, πήγε στην Πόλη και συνομίλησε με πολλούς πρωταγωνιστές, Έλληνες άλλα και Τούρκους.

ΠΗΓΕΣ – ΚΕΙΜΕΝΑ

ΑΠΟ ΑΛΛΕΣ ΠΛΕΥΡΕΣ

- **Τουρσούν Μπέης** (μέλος της ακολουθίας του Μεχμέτ)
- **Ασίκ Πασά Ζάντ** (Οθωμανός χρονικογράφος-παρών στην Άλωση)
- **Νικολό Μπάρμπαραο** (Ενετός γιατρός ο οποίος κατέγραψε ως αυτόπτης μάρτυρας το χρονικό της Άλωσης της Κων/λης)
- **Νέστορας Ισκεντέρ** (Ρώσος χριστιανός που υπηρέτησε υπό τις διαταγές του σουλτάνου)

«ΑΠΟΔΕΙΞΕΙΣ ΙΣΤΟΡΙΩΝ», του Λαόνικου Χαλκοκονδύλη

«Στην αρχή της επόμενης άνοιξης, όταν ο καιρός καλυτέρευε, ο Μωάμεθ, ο γιος του Μουράτ, ξεκίνησε εκστρατεία εναντίον της Κωνσταντινούπολης, σύμφωνα με την προηγούμενη πρόθεσή του, αφού είχε περατωθεί η τείχιση της Λαιμοκοπής στην Προποντίδα. Κατά τη διάρκεια του χειμώνα είχε στείλει εντολές σε όλες τις παραλιακές περιοχές της Ασίας και της Ευρώπης να ναυπηγηθούν πλοία, πολεμικά και συνοδείας.

Έφτιαξε ακόμη τα μεγαλύτερα, απ' όσο ξέρουμε, κανόνια που είχαν κατασκευαστεί μέχρι τότε. Όταν του φάνηκε πλέον κατάλληλος ο καιρός για να ξεκινήσει την εκστρατεία, έστειλε πρώτα τον στρατηγό της Ευρώπης, τον Καρατζά, να οδηγήσει από τις ευρωπαϊκές επαρχίες στην Κωνσταντινούπολη τα στρατεύματα, τα κανόνια, τις πολιορκητικές μηχανές και βέβαια το μεγάλο κανόνι. Αυτό το κανόνι το έσερναν εβδομήντα ζεύγη βοδιών και 2.000 άνδρες.

Έφθασε λοιπόν αυτός, αφού προηγουμένως πολιορκησε και κατέλαβε τα βυζαντινά φρούρια κοντά στην Κωνσταντινούπολη, στα οποία είχαν καταφύγει οι χωρικοί. Άλλα ανάγκασε σε παράδοση, λόγω πείνας, και άλλα κατέλαβε με έφοδο, σφάζοντας τους αιχμαλώτους και επανερχόμενος λεηλάτησε τα περίχωρα της Κωνσταντινούπολης. Λίγο αργότερα προήλασε και ο ίδιος ο σουλτάνος και παρέταξε το στρατό του από τη μία θάλασσα μέχρι την άλλη.

Δεξιά από τον σουλτάνο και μέχρι τη Χρυσή Πύλη, στρατοπέδευσαν όλα τα στρατεύματα από την Ασία. Στην αριστερή πλευρά, προς την πύλη που αποκαλούσαν Ξύλινη, στρατοπέδευσαν οι μονάδες από την Ευρώπη. Στη μέση στρατοπέδευσε ο ίδιος ο σουλτάνος με τους γενίτσαρους και τις μονάδες της Πύλης, που συνηθίζεται να στήνουν τις σκηνές τους κοντά στη δική του. Ο Ζαγγανός, συγγενής του σουλτάνου, στρατοπέδευσε στην απέναντι πλευρά, πάνω από την πόλη του Γαλατά. Λέγεται ότι όλος ο στρατός ήταν περίπου 400.000, ενώ τα υποζύγια διπλάσια, γεγονός που όντως συνέβαινε στο στρατόπεδο του σουλτάνου. Οι Τούρκοι θεωρούν σωστό να έχουν στα στρατόπεδά τους υποζύγια πολύ περισσότερα από ανθρώπους, ώστε να μεταφέρουν επαρκή εφόδια, όχι μόνο για τα ίδια, αλλά και για τα άλογα και τους άνδρες.

Λίγο μετά την άφιξη του σουλτάνου έφθασε και ο στόλος του. Ως τριάντα μεγάλα πολεμικά πλοία και περίπου διακόσια μικρότερα, συνοδείας».

Η πολιορκία της Κωνσταντινουπόλης
(Σκέψις Μακρυγιάννη, πίνακας Π. Ζωγράφου, 1836).

Τουρσούν Μπέης

Η πορεία του Οθωμανικού στρατεύματος παρουσιάζεται με γλαφυρότητα από τον (μέλος της ακολουθίας του Μεχμέτ) :

“ Όταν προχωρούσαν το μέρος έμοιαζε με δάσος βελανιδιάς από τις αιχμές των δοράτων, όταν στρατοπέδευαν η γη χανόταν κάτω από τα αντίσκηνα. Ο Οθωμανικός στρατός κυλούσε κατά του φρουρίου σαν την κυματιστή θάλασσα. Τι στρατός ! Ένα βουνό ντυμένο σαν ατσάλι. Θάλασσα φουρτουνιασμένη, από τον ήχο της νίκης. Συντάγματα τέτοια που μόνος του καθένας από τους άντρες τους μπορούσε να εκμηδενίσει ένα ολόκληρο σύνταγμα, έτοιμος για τον αγώνα και αποφασισμένος για τη μάχη. Το χλιμίντρισμα των αλόγων και το ουρλιαχτό των ανθρώπων φυτεύουν στις καρδιές την επιθυμία να πολεμήσουν και να σκοτώσουν“.

Ασίκ Πασά Ζάντε

Οθωμανός χρονικογράφος

Ο σημαντικότερος από τους Οθωμανούς χρονικογράφους, ο οποίος ήταν παρών στην Άλωση, ήταν ο Ασίκ Πασά Ζάντε (1400-1486). Όπως όλα τα πρώιμα οθωμανικά χρονικά, φέρει τον τίτλο «Τεβαρίχ-ι αλ –ι Οσμάν», δηλαδή Ιστορία του οίκου του Οσμάν, του ιδρυτή της δυναστείας. Μεταξύ άλλων ο Ασίκ αναφέρει ότι:

«Ήλθαν και στρατοπέδευσαν γύρω από τα τείχη της Ιστανμπούλ και την απέκλεισαν εντελώς και από τη γη και από τη θάλασσα με τα πλοία τους. Είχαν 400 πλοία στη θάλασσα και άλλα 70 που τα έφεραν από το Γαλατά ρυμουλκώντας τα πάνω στην ξηρά. Οι πολεμιστές ήταν πανέτοιμοι και ξεδίπλωσαν τις σημαίες τους. Κοντά στα θεμέλια των τειχών μπήκαν στη θάλασσα και έφτιαξαν γέφυρες κάνοντας επίθεση

Ο Μωάμεθ παρακολουθεί το πέρασμα
των караβιών στον Κεράτιο από τη στεριά.
(Πίνακας του Φαούστο Ζονάρο, Κωνσταντινούπολη,
Παλάτι Ντολμαμπαχτσέ, 1908).

Ο Μωάμεθ περνά τα καράβια στον Κεράτιο Κόλπο

Ο τελευταίος διάλογος Μωάμεθ Β΄ και Κωνσταντίνου ΙΑ΄ Παλαιολόγου 21 Μαΐου 1453

Προτάσεις του Μωάμεθ στον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο, για την παράδοση της Πόλης

ΜΩΑΜΕΘ: Αν θέλεις, μπορείς να παραδώσεις την Πόλη και να πας όπου επιθυμείς με τους άρχοντες και τα υπάρχοντά σας. Και κανείς από τους υπηκόους σου δε θα πάθει κακό από εμάς. Αν όμως αντισταθείτε και τη ζωή και τα υπάρχοντά σας θα χάσετε και οι κάτοικοι θα αιχμαλωτιστούν και θα διασπαρθούν σε όλη τη γη.

- **ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ:** Πιο πάνω από τη ζωή είναι η τιμή του ανθρώπου. Κι εμείς όλοι, κρατώντας το σταυρό και τ' άρματα στα χέρια, ομόγνωμα και λεύτερα απαντούμε: Δεν παραδίνουμε την Πόλη. Τη ζωή μας πήραμε απόφαση να δώσουμε, απροσκύνητα για λευτεριά στο χώμα ετούτο πολεμώντας. Καλός για το χατίρι της κι ο χάρος.

Δούκας (ιστορικός της Άλωσης)
(ελεύθερη απόδοση, Ν. Καζαντζάκης).

Νικολό Μπάρμπαρο

Ενετός γιατρός ο οποίος κατέγραψε ως αυτόπτης μάρτυρας το χρονικό της Άλωσης της Κων/λης

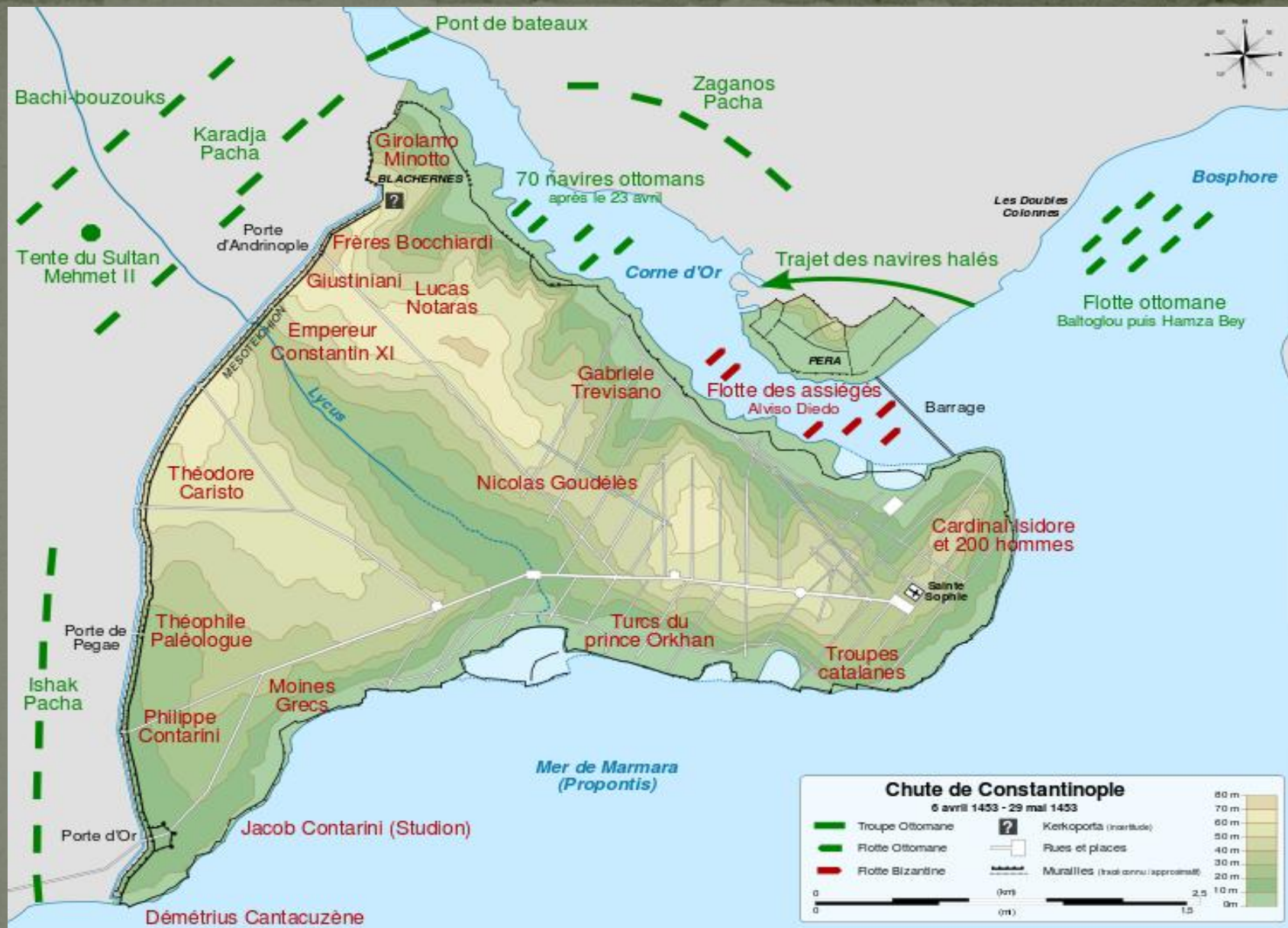
Ο Βενετός ευπατρίδης Νικολό Μπάρμπαρο (Nicolo Barbaro) έφτασε στην Κωνσταντινούπολη, ως ναυτικός ιατρός σε μια βενετική γαλέρα, λίγο πριν αρχίσει η πολιορκία της από τους Οθωμανούς. Στο Ημερολόγιό του καταγράφει καθημερινά και με μεγάλη χρονολογική ακρίβεια σχεδόν όλες τις εξελίξεις.

ΔΕΥΤΕΡΑ 28 ΜΑΪΟΥ 1453

«ΧΡΟΝΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ», του Νικολό

Μπάρμπαρο

- «Στις 28 Μαΐου, ο Τούρκος αμυράς έβγαλε διαταγή με σάλπισμα σ' όλο το στρατόπεδό του, ότι όλοι οι πασάδες και όλοι οι άλλοι αξιωματούχοι των στρατευμάτων του έπρεπε να κατέβουν και να μείνουν όλη μέρα στις θέσεις τους, επειδή την επαύριο ο Τούρκος αυθέντης ήθελε να εξαπολύσει γενική επίθεση σ' αυτήν την αξιοθρήνητη πόλη, αλλιώς θα τιμωρούνταν με την ποινή του αποκεφαλισμού. Μόλις δόθηκε η διαταγή σ' όλο το στρατόπεδο, έτρεξαν όλοι και με μεγάλη μάλιστα σπουδή να καταλάβουν τις θέσεις τους.
- Αλλά, όλη την ημέρα, από την ώρα που ξημέρωσε μέχρι που έπεσε η νύχτα, οι Τούρκοι άλλο δεν έκαναν παρά να φέρνουν πανύψηλες κλίμακες κοντά στα τείχη για να αναρριχηθούν σ' αυτές την επομένη, που θα ήταν η κρίσιμη μέρα της μάχης. Αυτές οι σκάλες ήταν περίπου δύο χιλιάδες. Έπειτα έφεραν μεγάλες ποσότητες πλεγμάτων από φρύγανα και λυγαριές για να καλύψουν αυτούς που θα σκαρφάλωναν με τις σκάλες απάνω στα τείχη. Όταν το έκαναν κι αυτό οι Τούρκοι, άρχισαν να ηχούν σάλπιγγες σ' όλο το στρατόπεδο και ταμπούρλα και τύμπανα για να εμψυχώσουν τους στρατιώτες τους, κραυγάζοντας:
- «Γιοι του Μωάμεθ, ας ξεχειλίσει η καρδιά σας από χαρά γιατί αύριο θα έχουμε στα χέρια μας τόσους χριστιανούς, τους οποίους θα τους πουλήσουμε για δούλους ένα δουκάτο τους δύο και θα αποκτήσουμε τόσα πλούτη που όλοι θα γεμίσουμε χρυσάφι. Από τα γένια των Γραικών θα κάνουμε λουριά για να δένουμε τα σκυλιά μας και οι γυναίκες τους και οι θυγατέρες τους θα γίνουν σκλάβες μας. Ναι, γιοι του Μωάμεθ, ας ξεχειλίσει από χαρά η καρδιά σας κι ετοιμαστείτε με χαρά να πεθάνετε για την αγάπη του Μωάμεθ μας».
- Μ' αυτόν τον τρόπο οι ειδωλολάτρες εμψύχωναν τα στρατεύματά τους. Όταν έγινε κι αυτό, έβαλαν φωνή σ' όλο το στρατόπεδο ότι κάθε Τούρκος επί ποινή αποκεφαλισμού έπρεπε να σταθεί στη θέση του και να υπάγει πράξει ότι θα τον διέτασσαν οι αρχηγοί του. Το βράδυ, όλοι οι Τούρκοι σε στρατιωτική παράταξη κατέβηκαν στις θέσεις τους με όλα τους τα όπλα και πολύ μεγάλα φορτία από σαΐτες. Όταν νύχτωσε, όλοι έστεκαν στις θέσεις τους χαρούμενοι με την απόφαση να δώσουν τη μάχη και όλοι παρακαλούσαν το Μωάμεθ τους να τους δώσει νίκη και βοήθεια. Αυτή όμως την ημέρα οι Τούρκοι τόσο πολύ βομβάρδισαν τα αξιολύπητα τείχη, που ήταν κάτι από άλλο κόσμο, κι αυτό το έκαναν επειδή ήταν η ημέρα που έβαζαν τέλος στους κανονιοβολισμούς».

Η διάταξη των αντιπάλων

Ε Υ Ρ Ω Π Η

Καρατζά πασάς

Εύλινη γέφυρα

Βόσπορος

Σκηνή σουλτάνου

Χαλίλ πασάς

Μεσοτείχιο

Πυροβόλο Ουρβανού

Σουλτάνος

Μονή Ζωοδόχου Πηγής

Ισαάκ πασάς

Κερκόπορτα

Μικτός Κεράτιος

Νοταράς

Κόλπος Φανάρι

Ψυχρά Υδάτα

Μονή της Χώρας

Ιουστινιάνης

Αυτοκράτορας

Πύλη Αγ. Ρωμανού

Τείχος Θεοδοσίου

Τείχος Κωνσταντίνου

Πύλη της Πηγής

Μονή Στουδίου

Κονταρίνι

Χρυσή Πύλη

Χριστιανικός στόλος

Πρίγκιπας Ορχάν

Λιμάνι του Ελευθερίου

Λιμάνι του Κοντοσκαλίου

Δημήτριος Καντακουζηνός

Ζαγανός πασάς

Δίορκος πλοίων

Αλυσίδα Κεράτιου

Ισιδωρος Λεονάρδος

Αγία Σοφία

Μέγα Παλάτιον

Γουλιάνος

Λιμάνι της Σοφίας

Λιμάνι του Κοντοσκαλίου

Οθωμανικός στόλος

Μπαλτάογλου

Λιμάνι του Αγ. Δημητρίου

Θαλάσσια τείχη

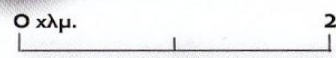
Χρυσούπολη

ΑΣΙΑ

Προποντίδα

Θάλασσα του Μαρμαρά

Οι θέσεις των Βυζαντινών και των Τούρκων στην πολιορκία της Κωνσταντινούπολης

Τα τείχη

ΔΕΥΤΕΡΑ (βράδυ) 28 ΜΑΪΟΥ 1453

«ΧΡΟΝΙΚΟ», του Γεωργίου Φραντζή

Επίσης, ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος συγκέντρωσε εκείνο το φοβερό βράδυ της Δευτέρας όλους τους άρχοντες, τους δημάρχους, τους εκατόνταρχους και τους άλλους βαθμοφόρους του στρατού, στους οποίους είπε τα παρακάτω λόγια:

«Ευγενέστατοι άρχοντες, εκλαμπρότατοι δήμαρχοι και στρατηγοί, γενναιότατοι στρατιώτες, τιμημένοι και πιστοί πολίτες, ξέρετε όλοι πολύ καλά ότι έφτασε η ώρα που ο εχθρός της πίστης μας αποφάσισε να μας πιέσει ακόμα περισσότερο με όλα τα πολεμικά μέσα και τεχνάσματα που διαθέτει.

Θέλει να αρχίσει γενική επίθεση και πόλεμο από την ξηρά κι από τη θάλασσα, έτοιμος να μας δαγκώσει σαν φαρμακερό φίδι και να μας καταβροχθίσει σαν ανήμερο λιοντάρι. Γι' αυτό το λόγο σας παρακαλώ να φερθείτε με γενναιότητα και θάρρος, όπως κάνατε μέχρι τώρα, απέναντι στους εχθρούς της πίστης μας. Αφήνω στα χέρια σας την τύχη της δοξασμένης και λαμπρής πατρίδας μας, της μεγαλοπρεπέστατης και ευγενούς βασιλεύουσας όλων των πόλεων.

Ξέρετε πολύ καλά, αδέρφια μου, ότι για τέσσερις λόγους είμαστε υποχρεωμένοι να προτιμήσουμε το θάνατο παρά τη ζωή. Πρώτον, για την πίστη και τη θρησκεία μας, δεύτερον, για την πατρίδα, τρίτον, για το βασιλιά, τον αντιπρόσωπο του Κυρίου μας, και τέταρτον, για τους συγγενείς και τους φίλους μας. Αν λοιπόν, αδέρφια μου, πρέπει να αγωνιζόμαστε μέχρι θανάτου για έναν από τους παραπάνω λόγους, τότε έχουμε υποχρέωση να πολεμάμε ακόμα σκληρότερα αν πρόκειται και για τα τέσσερα μαζί, διαφορετικά θα χάσουμε τα πάντα.

Αν ο Θεός, εξαιτίας των αμαρτιών μας, δώσει τη νίκη στους απίστους, διατρέχουμε τον κίνδυνο να χάσουμε την άγια πίστη που μας έδωσε ο Χριστός με το αίμα του και είναι το σημαντικότερο πράγμα απ' όλα. Τι όφελος μπορεί να έχει κανείς αν κερδίσει ολόκληρο τον κόσμο αλλά χάσει την ψυχή του; Δεύτερον, θα χάσουμε την ένδοξη πατρίδα και την ελευθερία μας. Τρίτον, το άλλοτε ένδοξο κράτος μας, που τώρα πια είναι εξασθενημένο και ταπεινωμένο, θα πέσει στα χέρια του άπιστου τυράννου. Τέλος, θα χάσουμε τα αγαπημένα μας παιδιά, τις γυναίκες και τους υπόλοιπους συγγενείς μας.

ΔΕΥΤΕΡΑ (βράδυ) 28 ΜΑΪΟΥ 1453

«ΧΡΟΝΙΚΟ», του Γεωργίου Φραντζή

Ο βάρβαρος σουλτάνος μας έχει αποκλείσει 57 μέρες τώρα με όλες τις δυνάμεις του και μας πολιορκεί μέρα νύχτα με κάθε μέσο που διαθέτει, αλλά καταφέραμε να τον αποκρούσουμε με τη βοήθεια του Κυρίου μας Χριστού που βλέπει τα πάντα. Μη δειλιάσετε λοιπόν τώρα, αδέρφια μου. Είδατε ότι, ακόμα και στα μέρη όπου έπεσε το τείχος από τα τηλεβόλα και τις πολιορκητικές μηχανές, καταφέραμε να το επισκευάσουμε με τον καλύτερο τρόπο. Έχουμε στηρίξει όλες τις ελπίδες μας στην ακαταμάχητη δόξα του Θεού.

Οι εχθροί μας διαθέτουν όπλα, ιππικό, δύναμη και πλήθος, αλλά εμείς έχουμε εμπιστοσύνη στο όνομα του Κυρίου και Σωτήρα μας, στα χέρια μας και στη γενναιότητα που μας χάρισε ο Θεός. Ξέρω ότι η τεράστια αγέλη των απίστων θα επιτεθεί εναντίον μας, όπως συνηθίζει, με βάνανση ορμή, αλαζονεία και θράσος επειδή είμαστε λίγοι, ώστε να μας τρομάξουν, να μας κουράσουν και να μας κάνουν να χάσουμε το ηθικό μας με τις φωνές και τους αλαλαγμούς τους. Εσείς όμως γνωρίζετε καλά πόσο ανόητα είναι αυτά και δε χρειάζεται να σας τα θυμίσω. Σε λίγο θα επιτεθούν και θα ρίξουν εναντίον μας πέτρες και βέλη αμέτρητα σαν την άμμο της θάλασσας, αλλά ελπίζω ότι δεν θα πετύχουν τίποτα.

Σας βλέπω και χαίρομαι επειδή, αν και λίγοι, όλοι σας είστε έμπειροι, γενναίοι, αποφασιστικοί, δυνατοί και καλά προετοιμασμένοι. Να καλύψετε καλά το κεφάλι σας με τις ασπίδες στιγμή της συμπλοκής και να χρησιμοποιείτε με επιτυχία το δεξί σας χέρι με το σπαθί. Οι περικεφαλαίες, οι θώρακες, οι πανοπλίες και ο υπόλοιπος οπλισμός σας είναι σε θέση να σας βοηθήσουν αποτελεσματικά σ' όλη τη διάρκεια της μάχης, επειδή οι εχθροί δεν διαθέτουν ανάλογο εξοπλισμό.

Γεώργιος Σφραντζής Χρονικό

Μωάμεθ:

"Και να και από μας σκοτωθούν μερικοί, όπως συνήθως γίνεται στους πολέμους, κατά το γραφτό του καθενός, ξέρετε καλά από το Κοράνι μας τι λέει ο προφήτης, ότι αυτός που πεθαίνει σε τέτοια περίπτωση ολόσωμος στον παράδεισο θα πάει και θα πιεί με το Μωάμεθ σε τόπο χλοερό και ευωδιαστό από άνθη, και θα λουστεί σε ωραιότατα λουτρά, και σε εκείνο τον τόπο αυτά θα έχει από τον θεό. Εδώ πάλι από μένα, όλος ο στρατός μου και οι άρχοντες της αυλής μου, αν νικήσουμε, ο μισθός που θα πάρουν από μένα θα είναι, ανάλογα με τον καθένα, διπλάσιος από αυτός που παίρνουν τώρα, και θα αρχίζει από τώρα ως το τέλος της ζωής τους. Κι αν βρείτε και «αρπάξετε τίποτε χρυσαφικό ή ασημικό και ρουχισμό, αιχμαλώτους και άντρες και γυναίκες, μικρούς και μεγάλους, κανέναν δεν θα μπορεί να σας τους πάρει ή να σας ενοχλήσει σε τίποτε.

ΔΕΥΤΕΡΑ 28 ΠΡΟΣ ΤΡΙΤΗ 29 ΜΑΪΟΥ 1453

«ΕΥΓΓΡΑΦΗ ΙΣΤΟΡΙΩΝ», του Μιχαήλ Κριτόβουλου

«Στη συνέχεια ο σουλτάνος με δυνατή φωνή κάλεσε κοντά του τους υπασπιστές του και τους οπλίτες του και όλο το υπόλοιπο υπ' αυτόν στρατιωτικό σώμα και είπε: «Ορμάτε, φίλοιμου και παιδιά μου, τώρα είναι που πρέπει να φανείτε παλικάρια». Κι αυτοί, με κραυγές και αλαλαγμούς που προκαλούσαν φρίκη, πέρασαν την τάφρο και έφτασαν στο εξωτερικό τείχος. Αυτό το τείχος είχε σχεδόν εξ ολοκλήρου γκρεμιστεί και, αντί γι' αυτό, υπήρχε μόνο ένας ξύλινος φράκτης από μεγάλα δοκάρια και δεμάτια από κληματσίδες, μαζί με κάτι ξύλα και πιθάρια από χώμα. Στο σημείο αυτό έγινε μάχη δυνατή, έτσι που πιάστηκαν στα χέρια και χρησιμοποίησαν αγχέμαχα όπλα. Οι υπασπιστές και η φρουρά του σουλτάνου αγωνίζονταν να απωθήσουν τους υπερασπιστές του τείχους και να υπερκεράσουν το φράκτη, ενώ οι Έλληνες και οι Ιταλοί πάλευαν να τους αποκρούσουν και να περισώσουν αυτό το φράκτη. Κι άλλοτε οι επιτιθέμενοι κατάφερναν, πολεμώντας με πάθος και ορμή αλόγιστη, ν' ανεβαίνουν στο τείχος και να περνούν το φράκτη, άλλοτε πάλι αποκρούονταν και απομακρύνονταν. Στο μεταξύ, βέβαια, κι ο ίδιος ο σουλτάνος, προσπαθώντας να τους ενθαρρύνει, ακολουθούσε από κοντά και πολεμούσε κι ο ίδιος με γενναιότητα.

Τότε έδωσε και στους κανονιέρηδες του το σύνθημα να πυροδοτήσουν τα κανόνια. Κι αυτά, καθώς πήραν φωτιά, εξαπέλυσαν τα λιθάρια τους ενάντια στους υπερασπιστές του τείχους και σκότωσαν αρκετούς άντρες που βρέθηκαν εκεί, κι από τις δύο παρατάξεις.

Έτσι λοιπόν, και ενώ και οι δύο πλευρές πολεμούσαν παλικαρίσια και με πάθος, πέρασε το μεγαλύτερο μέρος της νύχτας. Τελικά υπερίσχυσαν οι Έλληνες και ενίσχυσαν σημαντικά τη θέση τους, όπως βέβαια και ο Ιουστινιάνης και οι δικοί του, ώστε διατήρησαν και εξασφάλισαν την κατοχή του φράκτη, αποκρούοντας με γενναιότητα τους επιτιθέμενους. Έτσι εξελίχθηκαν εδώ τα πράγματα.

ΔΕΥΤΕΡΑ 28 ΠΡΟΣ ΤΡΙΤΗ 29 ΜΑΪΟΥ 1453

«ΕΥΓΓΡΑΦΗ ΙΣΤΟΡΙΩΝ», του Μιχαήλ Κριτόβουλου

Στο μεταξύ, οι υπόλοιποι στρατηγοί και διοικητές με τα στρατιωτικά τους σώματα, όπως βέβαια και ο αρχηγός του στόλου, επιτέθηκαν και αυτοί στο τείχος κι από τη στεριά και από τη θάλασσα και πολεμούσαν με δύναμη, άλλοι ρίχνοντας βέλη με τους τοξότες τους και λιθάρια με τα κανόνια τους, κι άλλοι κουβαλώντας σκάλες στο τείχος και γέφυρες και ξύλινους πυργίσκους και ποικίλες άλλες πολιορκητικές μηχανές. Κάποιοι μάλιστα από αυτούς, επιχείρησαν με ορμή να ανέβουν στο τείχος, ιδιαίτερα από την πλευρά που είχε παραταχθεί ο Ζάγανος και ο Καρατζίας.

Ο ένας από αυτούς, ο Ζάγανος, αφού πέρασε χωρίς ζημιά τη γέφυρα και κουβάλησε σκάλες και άλλα αναρριχητικά μέσα, προσπάθησε να σπρώξει τους στρατιώτες του ν' ανέβουν στο τείχος με το ζόρι, ενώ ταυτόχρονα, έχοντας τους τοξότες και τους τυφεκιοφόρους που βρίσκονταν στα εντός του λιμανιού περιπλέοντα πολεμικά πλοία, χτύπησε από τα καταστρώματά τους τους υπερασπιστές των επάλξεων του τείχους από το δεξιό τους πλευρό.

Ο Καρατζίας, από την άλλη, περνώντας την τάφρο και πολεμώντας με γενναιότητα, προσπάθησε να πηδήσει στην εσωτερική πλευρά του γκρεμισμένου τείχους.

Όμως οι Έλληνες αντιστάθηκαν με επιτυχία και έδιωξαν και αυτούς τους επιτιθέμενους και γενικά πολέμησαν γενναία και αναδείχτηκαν άριστοι και υπέρτεροι μαχητές. Τίποτε δεν στάθηκε ικανό να τους αποσπάσει από το καθήκον τους, ούτε η πείνα ούτε η αγρύπνια ούτε ο ασταμάτητος πόλεμος ούτε οι τραυματισμοί ή οι σφαγές και οι θάνατοι των δικών τους, που έβλεπαν μπροστά τους, κανένα απ' όλα αυτά τα φοβερά κακά, ώστε να υποχωρήσουν κάπως και να μεταβάλουν την αρχική τους αποφασιστικότητα και ορμητικότητα. Αντίθετα διατήρησαν μέσα τους, σ' όλες τις περιστάσεις, την αρχική τους ορμητικότητα έως ότου τους πρόδωσε η πανούργα, η άδικη τύχη».

Θεόφιλος Χατζημιχαήλ
Κωνσταντίνος Παλαιολόγος εις μάχην 1453,
Μυτιλήνη μουσείο Θεόφιλου

Γεώργιος Σφραντζής- Χρονικό

Βαρβερινός κώδικας, κείμενο από το πρωτότυπο

"Η κακή τύχη ηθέλησε και ελαβώθη ο καπετάνιος Γιουστουνιάς [Ιουστινιάνης] με μια σαϊτέα εις τα σαγόνια και έτρεχε το αίμα εισέ όλο του το κορμί, και εσκιάχθη να μην αποθάνη, και δεν εμίλησε λόγον να βάλη άλλον εις τον τόπον του, μόνε άφησε τον πόλεμον και έφυγε κρυφά, δια να μη τζακιστούνε οι σύντροφοί του. Και εμπήκαν οι εχθροί μέσα. Οπού αν ήθελε αφήσει άλλον εις τον τόπον του, δεν ηθέλανε εμπή, οι εχθροί και ήθελε κρατεί τον πόλεμον και δεν ήθελε χάσει την χώραν, τόσο ότι ακόμα αντιστέκανε οι Ρωμαίοι και δεν πολεμούσανε ανδρείως^ο και εσκλήρυνε πολλά ο πόλεμος. Και ο βασιλεύς ωσάν έμαθε ότι ελαβώθη ο καπετάνιος και έφυγε, τότε επήγαινε με αναστεναγμόν να τον ευρύ, και ερωτά που να τον ευρή. Και οι πολεμιστάδες, οι σύντροφοί του, επολεμούσανε χωρίς καπετάνιο^ο αμή αρχίσανε και αυτοί και αφήναν τον πόλεμον και εφεύγανε. Τότε επήρανε οι Τούρκοι θάρρος πολύ και οι Ρωμαίοι εδειλιάσανε πολλά. Και ετούτα εγίνησαν διατί έφυγε ο καπετάνιος, οπού έκμνε χρειά να στέκη και να πολεμά έως να αποθάνη εις την τιμήν του, και ήθελε να δίδει θάρρος και των συντρόφων του, διατί όλη η δύναμη του Τούρκου ήτανε εις εκείνην την μερέα. Και οι ελεεινοί Ρωμαίοι αμή ελιγοστεύανε και δεν ημπορούσανε να αντισταθούνε εισέ τόσο πλήθος Τούρκων..."

ΤΡΙΤΗ (ξημέρωμα) 29 ΜΑΪΟΥ 1453

«ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ», του Μιχαήλ Δούκα

«Απ' την άλλη μεριά οι Τούρκοι, λίγο-λίγο και καλυπτόμενοι από ασπίδες, πλησίασαν τα τείχη και τοποθέτησαν σκάλες. Ωστόσο, καθώς τους εμπόδιζαν οι λιθοβολητές απ' τα τείχη, τίποτε δεν είχαν επιτύχει ακόμα. Συνεπώς η επίθεσή τους είχε αποκρουστεί. Οι Έλληνες πάλι, μαζί με τον αυτοκράτορα, είχαν αντιπαραταχθεί και πολεμούσαν τους εχθρούς. Όλη τους η προσπάθεια και ο μοναδικός στόχος τους ήταν να μην επιτρέψουν στους Τούρκους να μπουκώσουν στην Πόλη απ' τα γκρεμισμένα τείχη.

Έκαναν όμως λάθος, καθώς το θέλημα του Θεού ήταν να μπουκώσουν οι Τούρκοι στην Κωνσταντινούπολη, αλλά από άλλη ατραπό. Όταν δηλαδή οι Τούρκοι είδαν το παραπόρτι για το οποίο ήδη μιλήσαμε (η Κερκόπορτα), ανοιχτό και αφύλαχτο, περίπου πενήντα άνδρες, οι πιο φημισμένοι και οι πιο πιστοί δούλοι του Μωάμεθ, πήδησαν μέσα, ανέβηκαν στα τείχη ξεφυμώντας φωτιά, σκοτώνοντας όποιους συναντούσαν μπροστά τους και χτυπώντας τους ακροβολιστές.

Αλήθεια, τι φρικτό θέαμα ήταν εκείνο! Από τους Έλληνες και τους Λατίνους που είχαν αναλάβει την αποστολή να απωθούν όσους έστηναν τις σκάλες, άλλοι σφαγιαστήκαν, ενώ άλλοι, κλείνοντας τα μάτια έπεφταν στο κενό, συντρίβοντας τα σώματά τους και δίνοντας έτσι οικτρό τέλος στη ζωή τους. Τώρα πια οι επιτιθέμενοι έστηναν τις σκάλες, χωρίς κανένα εμπόδιο και σαν αετοί σκαρφάλωναν στο τείχος.

Οι Ρωμαίοι που πολεμούσαν μαζί με τον αυτοκράτορα δεν γνώριζαν τι είχε συμβεί, καθώς ήταν μακριά απ' αυτούς το σημείο από το οποίο οι Τούρκοι μπήκαν στην Πόλη. Άλλωστε όλη την προσοχή τους την είχαν αποσπάσει οι απέναντι εχθροί, οι οποίοι ήσαν δυνατοί και τόσο πολλοί, ώστε αντιστοιχούσε ένας Έλληνας προς είκοσι Τούρκους, ενώ κι αυτός ο ένας Έλληνας δεν γνώριζε την πολεμική τέχνη τόσο καλά όσο ένας τυχαίος Τούρκος. Σ' εκείνους λοιπόν είχαν συγκεντρώσει όλη τη μέριμνα και τη φροντίδα τους.

Τότε ξαφνικά, βλέπουν βέλη να τους έρχονται απ' το πάνω μέρος των τειχών και να τους σκοτώνουν. Στρέφουν το βλέμμα προς τα εκεί και διαπιστώνουν ότι είναι Τούρκοι. Βλέποντάς τους, σπεύδουν να γλιτώσουν στο εσωτερικό του τείχους. Και καθώς το πλήθος που προσπαθούσε να εισέλθει από την πύλη, την επονομαζόμενη Χαρισού, ήταν μεγάλο, προκλήθηκε φοβερός συνωστισμός. Πάνω σ' αυτόν, οι σωματικά δυνατότεροι κατάφεραν να μπουκώσουν κυριολεκτικά τους σωματικά αδύναμους.

Όταν η παράταξη του τυράννου είδε την οπισθοχώρηση των Ρωμαίων, με μια φωνή όρμησαν καταπατώντας και κατασφάζοντας τους αξιολύπητους αμύντορες της Πόλης. Φτάνοντας στην πύλη δεν μπόρεσαν να την περάσουν, καθώς αυτή είχε κλείσει απ' τα σώματα των σκοτωμένων, αλλά και των ετοιμοθάνατων. Έτσι οι περισσότεροι Τούρκοι έμπαιναν στην Κωνσταντινούπολη απ' το γκρεμισμένο τείχος και κατάσφαζαν όσους έβρισκαν μπροστά τους.

Ο αυτοκράτορας δεν έκανε πίσω, στάθηκε για λίγο κρατώντας το σπαθί και την ασπίδα και είπε: «Δεν υπάρχει κάποιος χριστιανός να μου πάρει το κεφάλι»; Κι αυτό γιατί είχε μείνει ολομόναχος. Τότε ακριβώς ένας Τούρκος τον χτύπησε στο πρόσωπο, αλλά ο αυτοκράτορας ανταπόδωσε το χτύπημα. Ωστόσο, ένας άλλος Τούρκος, ερχόμενος από πίσω, του κατάφερε καίριο χτύπημα και ο Κωνσταντίνος σωριάστηκε στο έδαφος. Καθώς λοιπόν οι Τούρκοι αυτοί δεν γνώριζαν ότι ήταν ο αυτοκράτορας, αφού τον σκότωσαν σαν να ήταν ένας κοινός στρατιώτης, τον άφησαν να κείτεται στο χόμα.

«Ο Αυτοκράτορας Κωνσταντίνος XI Παλαιολόγος
στα τείχη της Κωνσταντινούπολης» του Θεόφιλου
Χατζημιχαήλ (1867-1934), ένας εθνικός θησαυρός και ένα σπάνιο
ζωγραφικό αριστούργημα που απεικονίζει τον θρύλο της ελληνικής
παράδοσης να μάχεται ηρωικά στα τείχη της Βασιλεύουσας

Νέστορας Ισκεντέρ

Το ρωσικό χρονικό του Νέστορα Ισκεντέρ αποτελείσει τη μαρτυρία ενός Ρώσου χριστιανού που υπηρέτησε υπό τις διαταγές του σουλτάνου. Ο συγγραφέας δεν κρύβει το μίσος του κατά του σουλτάνου, αλλά είναι βέβαιο πως το χρονικό του υπέστη παρεμβάσεις και αλλοιώσεις.

ΤΡΙΤΗ 29 ΜΑΪΟΥ 1453

«ΧΡΟΝΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ», του Νέστορος Ισκεντέρη

«Εκεί έπεσε ο ευσεβής καίσαρ Κωνσταντίνος υπέρ των ιερών ναών και της ορθοδοξίας, μήνας Μάιος, την 29η μέρα, αφού εσκότωσε με το χέρι του, όπως έλεγαν όσοι έμειναν ζωντανοί, πάνω από 600 Τούρκους. Κι έτσι αλήθεψε ο χρησμός: «Με Κωνσταντίνο έγινε και πάλι με Κωνσταντίνο θ' αποθάνει».

Γιατί οι αμαρτίες έρχεται η ώρα και κρίνονται από το Θεό και, καθώς λέγεται, οι κακουργίες και οι ανομίες καταλύουν τους θρόνους των ισχυρών. Μεγάλη η δύναμη του πονηρού κι άπειρα τα κακουργήματά του.

Αλίμονο σε σένα, Εφτάλοφη, τώρα που έπεσες στα χέρια των άπιστων, τόση ήταν η δόξα που σου εδώρισε η χάρη του Κυρίου, άλλοτε λαμπρύνοντάς σε και μεγαλύνοντάς σε όσο καμιάν άλλη χώρα, άλλοτε τιμωρώντάς σε με μύριες όσες τιμωρίες και νουθετώντάς σε με τη δοκιμασία και με περίφημα θαύματα κι άλλοτε πάλι χαρίζοντάς σου ένδοξες νίκες κατά των εχθρών ούτε μια στιγμή δεν έπαψε να σε νουθετεί και να σε καλεί στο δρόμο της σωτηρίας σου και σου εχάρισε κι όλα τα καλά του επίγειου βίου και τα πιο λαμπρά στολίδια.

Τα ίδια κι η υπεραγία Θεοτόκος, μητέρα του Χριστού και Θεού μας, με άπειρες ευεργεσίες κι αναρίθμητες δωρεές σ' ελέησε και σε υπεράσπισε σ' όλους τους καιρούς. Όμως η αφροσύνη σου αποστράφηκε τα ελέη και τα δώρα του Θεού κι ενέδωσες στις πονηρίες και ανομίες και τώρα να, σ' έπληξε η οργή του Θεού και σε παραδίνει στα χέρια των εχθρών σου και ποιος να μην κλάψει γι' αυτά, ποιος να μην θρηνησει

Εκεί ένας Σέρβος εβγήκε μπροστά του (στον Μωάμεθ) και του έφερε το κεφάλι του καίσαρα. Αυτός καταχάρηκε κι εφώναξε αμέσως τους άρχοντες και στρατηγούς κι ερώτησε να μάθει αν αλήθεια είναι του καίσαρα το κεφάλι. Εκείνοι κατατρομαγμένοι αποκρίθηκαν: «Είναι το αληθινό κεφάλι του καίσαρα». Τότε αυτός το ασπάστηκε και είπε: «Μα την αλήθεια, ο ίδιος ο Θεός σ' έφερε στον κόσμο και σ' έκανε και καίσαρα. Γιατί λοιπόν να πας έτσι άδικα χαμένος»; Κι έστειλε την κεφαλή στον Πατριάρχη να την χρυσώσει και να την ασημώσει και να την φυλάξει καταπώς αυτός γνωρίζει. Ο Πατριάρχης επήρε την κάρρα και την εκλείδωσε σε αργυρό και χρυσωμένο σκεύος και την έκρυψε στη μεγάλη εκκλησία κάτω από την αγία τράπεζα. Από άλλους όμως ακούσαμε ότι κάποιοι που εσώθηκαν, από αυτούς που ήταν μαζί με τον καίσαρα στη Χρυσή Πύλη, επήραν κρυφά το σώμα, εκείνη την ίδια νύχτα, και το επήγαν στον Γαλατά και εκεί τον έχουν θαμμένον».

"Εάλω η Πόλις..."

Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, "Απόδειξις ιστοριών

"... Οι Έλληνες μόλις διέτρεξε η φήμη πως έπεσε η Πόλη, άλλοι άρχισαν να τρέχουν προς το λιμάνι στα πλοία των Βενετσιάνων και των Γενοβέζων και καθώς ορμούσαν πολλοί πάνω στα πλοία βιαστικά και με ακαταστασία χάνονταν, γιατί βούλιαζαν τα πλοία. Και έγινε εκείνο που συνήθως γίνεται σε τέτοιες καταστάσεις. Με θόρυβο, φωνές και χωρίς καμιά τάξη έτρεχαν να σωθεί ο καθένας μέσα σε σύγχυση..."

... Ένα μεγάλο πλήθος άνδρες και γυναίκες, που όλο και μεγάλωνε από τους κυνηγημένους, στράφηκε προς τον πιο μεγάλο ναό της Πόλης, που ονομάζεται Αγιά Σοφία. Μαζεύτηκαν εδώ άνδρες, γυναίκες και παιδιά. Σε λίγο όμως πιάστηκαν από τους Τούρκους χωρίς αντίσταση. Πολλοί άνδρες σκοτώθηκαν μέσα στο ναό από τους Τούρκους. Άλλοι πάλι σ' άλλα μέρη της Πόλης πήραν τους δρόμους χωρίς να ξέρουν για που. Σε λίγο άλλοι σκοτώθηκαν, άλλοι πιάστηκαν και πολλοί όμως από τους Έλληνες φάνηκαν γενναίοι° αντιστάθηκαν και σκοτώθηκαν, για να μη δουν τις γυναίκες και τα παιδιά τους σκλάβους.

Σε όλη την Πόλη τίποτε άλλο δεν έβλεπες παρά αυτούς που σκότωναν και αυτούς που σκοτώνονταν° αυτούς που κυνηγούσαν και κείνους που έφευγαν".

Benjamin Constant The Entry of Mahomet_II into Constantinople

Ασίκ Πασά Ζάντε

Οθωμανός χρονικογράφος

Ο πόλεμος εξακολούθησε για 50 μερόνυχτα. Στην 51^η μέρα ο σουλτάνος έδωσε άδεια για ελεύθερη λεηλασία. Έκαναν νέα μεγάλη επίθεση και στην 51^ημέρα, μια Πέμπτη (!!) πήραν την ακρόπολη. Υπήρχαν πολλά πλούτη για λεηλασία: χρυσάφι, ασήμι, διαμαντικά και ωραία υφάσματα και άλλα ακριβά αντικείμενα τοποθετήθηκαν στην αγορά του στρατοπέδου. Μετά άρχισαν να τα πουλούν. Σκλάβωσαν τους κατοίκους της Πόλης, σκότωσαν τον αυτοκράτορά τους και την πρώτη Παρασκευή μετά την κατάκτηση έψαλαν τις ευχαριστίες τους στην Αγιά Σοφιά. Η ισλαμική παράκληση απαγγέλθηκε στο όνομα του σουλτάνου Μεχμέτ Χαν Γαζί. ... η νίκη αυτή επιτελέστηκε από το σουλτάνο Μεχμέτ Χαν στο έτος Εγίρας 857».

Το τέλος του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου

Διαφορετικές εκδοχές βρίσκουμε στις πηγές για το τέλος του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου και την μετέπειτα τύχη του νεκρού σώματος του. Ο Σφραντζής βεβαιώνει πως ο αυτοκράτωρ σκοτώθηκε την ώρα της αλώσεως ότι ο σουλτάνος έστειλε να ψάξουν για το σώμα, πλύθηκε ένας αριθμός από σώματα και κεφάλια, για να μπορέσουν να τον αναγνωρίσουν. Τελικά βρέθηκε ένα σώμα με κεντημένο στις κάλτσες του τον αετό, και θεωρήθηκε ότι αυτός ήταν ο αυτοκράτορας. Ο σουλτάνος έδωσε το μεγάλο νεκρό στους Έλληνες, για να τον θάψουν. Ο Φρατζής δεν ήταν βέβαιος και προσπάθησε πολύ να βρει αυτόν τον τάφο. Αργότερα κάποιοι περιηγητές ανέφεραν την ύπαρξη ενός τάφου στη συνοικία Βεφά, χωρίς όμως ποτέ να αποδειχτεί επίσημα κάτι. Ο Μπάρμπαρο παρουσιάζει δύο εκδοχές. Σύμφωνα με την πρώτη η τύχη του αυτοκράτορα παραμένει άγνωστη. Σύμφωνα με τη δεύτερη ο νεκρός του εντοπίστηκε στην πύλη του Αγίου Ρωμανού . Ο Ισκενδέρης τέλος αναφέρει ότι ο αυτοκράτωρ σκοτώθηκε μαχόμενος και η κεφαλή του παραδόθηκε στο σουλτάνο από ένα Σέρβο. Ο Ισκενδέρης μεταφέρει ακόμη φήμες σύμφωνα με τις οποίες το σώμα του αυτοκράτορα ενταφιάστηκε κάπου στο Γαλατά.

Ο Δούκας αναφέρει ότι, όταν οι Γενίτσαροι ή οι Σέρβοι πήγαν ένα κεφάλι στον Μωάμεθ, ο Λουκάς Νοταράς, που ήταν στη σκηνή του, επιβεβαίωσε ότι ανήκε πράγματι στον αυτοκράτορα. Το κεφάλι αυτό, ή ένα κεφάλι τοποθετήθηκε στη στήλη του Ιουστινιανού, ως πειστήριο του θανάτου του αυτοκράτορα. Αργότερα, το περιέφεραν θριαμβικά στις μεγαλύτερες πόλεις του μουσουλμανικού κόσμου, ως απόδειξη της δύναμης του σουλτάνου αλλά και της μεγάλης σημασίας της κατάκτησης της Πόλης

Στην εκδοχή του Χαλκοκονδύλη << ο αυτοκράτορας στράφηκε στη φρουρά του και τους είπε: "Ας επιτεθούμε, άνδρες μου, εναντίον αυτών των βαρβάρων". Ο αυτοκράτορας αγωνίστηκε σκληρά, καταδιώχτηκε ανελέητα και τελικά σκοτώθηκε>>.

Οι περισσότερες απόψεις συγκλίνουν στη μάχη μέχρι εσχάτων που έδωσε στη πύλη του Αγίου Ρωμανού, μέσα σε ένα σωρό από πτώματα. Κάποιοι ισχυρίζονται ότι αποκεφαλίστηκε, άλλοι ότι πέθανε, όταν το πλήθος τον συνέθλιψε στην πύλη από την οποία προσπαθούσαν να φύγουν οι περισσότεροι>>.

<< Σκοτώθηκε και το κεφάλι του παρουσιάστηκε στον αρχηγό των Τούρκων καρφωμένο σε ένα κοντάρι>>, γράφει ο Μπενβενούτο, πρόξενος της Ανκόνα στην Πόλη.

Στην πιθανότερη εκδοχή και λαμβάνοντας υπόψη ότι το σώμα του Κωνσταντίνου δεν αναγνωρίστηκε, μπορούμε να υποθέσουμε ότι στην τελευταία επίθεση ο αυτοκράτορας έβγαλε τα διακριτικά του και αγωνίστηκε ως απλός στρατιώτης. Σε όλη του τη ζωή πορεύτηκε το δρόμο της ευθύνης και του χρέους. Από το δρόμο αυτό, δεν θέλησε να παρεκκλίνει, αν και μπορούσε και του έγιναν προτάσεις, να διαφύγει. Ο ηρωικός θάνατος του τραγικού αυτοκράτορα γέννησε μια σειρά από θρύλους που αποθεώνουν τον έλληνα βασιλιά που έγινε σύμβολο αιώνιο του ελληνισμού.

Ένας θρύλος που αποθεώνει τον Έλληνα βασιλιά που έγινε
σύμβολο αιώνιο του Ελληνισμού

Μαρμαρωμένε Βασιλιά

Καὶ ρίχτηκε μὲ τ' ἄτι του μὲς στῶν ἐχθρῶν τὰ πλήθια,
τὸ πύρινο τὸ βλέμμα του σκορποῦσε τὴν τρομάρα,
καὶ τὸ σπαθὶ του τὴ θανή. Στὰ χάλκινά του στήθια,
ἐξέσπασε ἡ ὄργητα σὲ βροντερὴ κατάρρα.

Ἐθόλωσαν τὰ μάτια του. Τ' ἀγνὸ τὸ μέτωπό του,
θαρρεῖς ὁ φωτοστέφανος τῆς Δόξας τ' ἀγκαλιάζει.
Κι ἔπεσε χάμου ὁ Τρανός! Θρηνηῖστε τὸ χαμό του.
Μά, μή! Σὲ τέτοιο θάνατο ὁ θρῆνος δὲν ταιριάζει.

Κι ἔπεσε χάμου ὁ Τρανός! Κυλίστηκε στὸ χῶμα,
ἓνας Τιτᾶν π' ἀκόμα χτὲς ἐστόλιζ' ἓνα θρόνο,
κι ἐσφάλισε - οἰμένανε! - γιὰ πάντ' αὐτὸ τὸ στόμα,
ποὺ κάθε πίκρα ρούφαγε κι ἔχυν' ἐλπίδες μόνο,

Μαρμαρωμένε Βασιλιά, πολὺ δὲ θὰ προσμένεις.

Ἐνα πρωὶ ἀπ' τὰ νερὰ τοῦ Βόσπορου κεῖ πέρα
θὲ νὰ προβάλει λαμπερός, μιᾶς Λευτεριᾶς χαμένης,
ὁ ἀσημένιος ἥλιος. Ὡ, δοξασμένη μέρα!

Κωνσταντῖνος Καρυωτάκης

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ

Στίβεν Ράνσιμαν

- Ο ιστορικός, συγγραφέας, ακούραστος περιηγητής και σαγηνευτικός αφηγητής σερ Στίβεν Ράνσιμαν γεννήθηκε στις 7 Ιουλίου του 1903 στη Βόρεια Αγγλία και έζησε 97 Χρόνια. Ο άνθρωπος που κατάφερε σε μεγάλο βαθμό να απαλλάξει την εικόνα του Βυζαντίου από το στίγμα, που την εννοούσε ως περίοδο παρακμής, διαφθοράς και δολοπλοκίας, ο άνθρωπος που συσχέτισε τη μεσαιωνική έκφανση του ελληνισμού με τη σύγχρονη Ελλάδα («δε νομίζω ότι οι σημερινοί Έλληνες είναι περισσότερο Έλληνες από τους Βυζαντινούς!»)

Απόσπασμα από το βιβλίο του Steven Runciman

Η ημερομηνία της 29ης Μαΐου σηματοδοτεί ένα σημείο-καμπή στην ιστορία. Σηματοδοτεί το τέλος μιας παλιάς ιστορίας, της ιστορίας του βυζαντινού πολιτισμού. Για χίλια εκατό χρόνια στεκόταν στο Βόσπορο μια πόλη όπου το πνεύμα αποτελούσε αντικείμενο θαυμασμού και η μάθηση και τα γράμματα του κλασικού παρελθόντος ήταν αντικείμενα μελέτης και διαφυλάσσονταν. Χωρίς τη βοήθεια των Βυζαντινών σχολιαστών και γραφένων θα γνωρίζαμε ελάχιστα σήμερα για τη λογοτεχνική παραγωγή της αρχαίας Ελλάδας. Αυτή ήταν επίσης μία πόλη οι ηγεμόνες της οποίας επί αιώνες είχαν εμπνεύσει και ενθαρρύνει μια σχολή τέχνης χωρίς αντίστοιχο στην ανθρώπινη ιστορία, μία τέχνη που προέκυπτε από ένα συνεχώς διαφοροποιούμενο μίγμα της ψυχρής εγκεφαλικής αίσθησης των Ελλήνων για την αρμονία των πραγμάτων και ενός έντονου θρησκευτικού αισθήματος που έβλεπε στα έργα τέχνης την ενσάρκωση του θείου και τον καθα-γιασμό της ύλης. Αυτή ήταν, επιπλέον, μια μεγάλη κοσμοπολίτικη πόλη, όπου παράλληλα με τα εμπορεύματα ανταλλάσσονταν ελεύθερα και οι ιδέες, και της οποίας οι πολίτες έβλεπαν τους εαυτούς τους όχι ως μία φυλετική ενότητα, αλλά ως κληρονόμους της Ελλάδας και της Ρώμης, καθαγιασμένους από τη χριστιανική πίστη. Όλα αυτά τώρα έφθασαν στο τέλος.

Ελένη Γλύκατζη- Αρβελέρ

Μια άλλη άποψη

«Κερκόπορτα; Αστεία πράγματα»

Το Ρούμελι Χισάρ, το κάστρο που έχτισε ο Μωάμεθ το 1452 για να ελέγχει το πέρασμα ανάμεσα στη Μαύρη Θάλασσα και τη Θάλασσα του Μαρμαρά, διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην έκβαση της πολιορκίας, λέει η Ελένη Γλύκατζη- Αρβελέρ. «Διούλκησε και τον στόλο περνώντας τα πλοία του στον Κεράτιο. Από την άλλη πλευρά, μόνο 3-4 πλοία γενοβέζικα πέρασαν και αυτά για να φέρουν τροφή στους πολιορκημένους». Βέβαια, δεν ήταν μόνο αυτή η αιτία της ήττας των Βυζαντινών. «Ο Μωάμεθ είχε μαζέψει Σέρβους, Αλβανούς, Τούρκους. Απέναντι στους τουλάχιστον 100.000 άντρες του- μερικοί μιλούν για 120.000, άλλοι τους ανεβάζουν σε 200.000- αντιπαρατάσσονταν περίπου 4.500 άνθρωποι το πολύ, μαζί με τους ξένους. Και πολλοί ήταν παιδιά και γυναίκες που πολεμούσαν με αγκωνάρια. Μεγάλη ήταν η βοήθεια των Γενοβέζων, αλλά όταν σκοτώθηκε ο Τζουστινιάνι έχασαν το ηθικό τους και υποχώρησαν. Οσοι πολέμησαν, πάντως, πολέμησαν ηρωικά. Όταν ο Μωάμεθ έστειλε αποκρισάριο στον Παλαιολόγο ζητώντας του να παραδώσει την Πόλη, πήρε την απάντηση ότι η Πόλη δεν είναι δικό του πράγμα και πως "με τη δική μας θέληση αποφασίσαμε να πεθάνουμε". Ακόμη και ο περίφημος Νοταράς που είχε τρεις υπηκοότητες και όλη του την περιουσία στο εξωτερικό, και που είπε ότι είναι καλύτερο το τουρκικό καφτάνι από τη λατινική τιάρα, πολέμησε και εν τέλει εκτελέστηκε από τους Τούρκους. Χαρακτηριστικό του ηρωισμού είναι ότι όταν στην Πύλη του Ρωμανού οι Τούρκοι άρχισαν να ανεβαίνουν πάνω και πέρασαν μέσα, έψαχναν τους αντίπαλους πολεμιστές και δεν πίστευαν ότι ήταν τόσοι λίγοι. Και πρέπει να πούμε και για τον Μωάμεθ, που συνηθίζουμε να τον ταυτίζουμε με τη βαρβαρότητα, ότι δεν ήταν βάρβαρος ή δεν ήταν μόνο βάρβαρος. Ήταν από τους μεγαλύτερους μεταρρυθμιστές της Τουρκίας. Ήξερε τι ήθελε και πώς να το κάνει». Οσο για την Κερκόπορτα... «Ανοιγμένη ή ξεχασμένη. Αστεία πράγματα. Ήταν χιλιάδες έξω, τα καράβια τους στον Κεράτιο, οι Γενοβέζοι έφευγαν. Τι να πεις για την Κερκόπορτα; Σε συμβολικό επίπεδο μόνο μπορείς κάτι να πεις. Αλλά είναι σαν να λέμε ότι αντί να σκοτώνονταν τρεις Τούρκοι κατά την είσοδό τους στην Πόλη, θα σκοτώνονταν δέκα αν η πόρτα ήταν κλειστή. Και λοιπόν; Αφού είχαν ανεβάσει σκάλες και έμπαιναν από όπου ήθελαν».

Συμπεράσματα

- Κάθε μία περίπτωση εκ των τεσσάρων αυτοπτών των οποίων οι περιπτώσεις εν συντομία εξετάστηκαν αντιπροσωπεύει με τρόπο αυθεντικό ένα διαφορετικό κόσμο. Ο Ισκενδέρης γράφει ως απλός άνθρωπος σχεδόν αιχμάλωτος των Οθωμανών. Βλέπει να εξελίσσεται εμπρός του ένα ιστορικό γεγονός ιδιαίτερης σημασίας και αισθάνεται την υποχρέωση να το καταγράψει. Η περιγραφή του δείχνει έλλειψη δόλου και καθαρή ματιά, αλλά και απλοϊκή δεισιδαιμονία. Ο Σφραντζής, αυλικός και έμπειρος πολιτικός, με αίσθημα πικρίας προσπαθεί να εντοπίσει στην πολιτική και τη διπλωματία τα αίτια της αλώσεως. Νοσταλγεί το νεκρό αυτοκράτορα του και την αυτοκρατορία του και σε μια προσπάθεια να βρει πειστικές στον ίδιο εξηγήσεις γίνεται ενίοτε σκληρός με τους ανθρώπους. Η οπτική του Νικολό Μπάρμπαρο είναι αυτή του Βενετού που αγαπά και ζει τη θάλασσα. Αντιπαθεί τους Οθωμανούς και συμπονά τους Βυζαντινούς. Αντιλαμβάνεται την πολιορκία ως μάχη των χριστιανών εναντίον των απίστων. Μοιάζει κατά τούτο με τον Ισκενδέρη, ότι δεν είχε κατά νου του να γράψει ιστορία. Ίσως για το λόγο αυτόν κατέγραψαν και οι δύο τα όσα είδαν σε ημερολόγιο.
- Παρά τη διαφορετικότητα των πηγών, βρίσκει κανείς σ'αυτές και αρκετά κοινά στοιχεία, όπως λόγου χάριν την επιμονή και των τεσσάρων πηγών να αναφέρονται στους Βυζαντινούς χρησιμοποιώντας το εθνικό ουσιαστικό Έλληνες (Grieci, Graeci). Η αντιμετώπιση του Ιουστινιάνη παρουσιάζει επίσης ενδιαφέρον. Ο Σφραντζής και Λεονάρδος, που και οι δύο αντιμετωπίζουν τα γεγονότα ως έμπειροι περί τα πολιτικά, προβαίνουν σε σχεδόν πανομοιότυπα αρνητικά σχόλια -αν και ο Λεονάρδος είναι και πάλι πιο έντονος- για το τέλος που επέλεξε να έχει ο Ιουστινιάνης. Ο Ισκενδέρης όμως, όπως και ο Μπάρμπαρο, αντιμετωπίζουν τον Ιουστινιάνη με μεγάλο θαυμασμό και δεν σχολιάζουν καθόλου το αν έπρεπε να μείνει ή όχι επί των επάλξεων έως το τέλος.
- Αντίστοιχη είναι και η περίπτωση των διαφορετικών εκδοχών για το τέλος του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου και την τύχη μετέπειτα του νεκρού του, όπως και οι διάφορες αναφορές στο τέλος του Νοταρά και της οικογένειάς του. Ο Σφραντζής βεβαιώνει πως ο αυτοκράτωρ σκοτώθηκε την ώρα της αλώσεως (18). Ο Λεονάρδος λέει πως ο Κωνσταντίνος έπεσε μαχόμενος στην πύλη του Αγίου Ρωμανού (19). Ο Μπάρμπαρο παρουσιάζει δύο εκδοχές. Σύμφωνα με την πρώτη η τύχη του αυτοκράτορος παραμένει άγνωστη. Σύμφωνα με τη δεύτερη ο νεκρός του εντοπίστηκε στην Porta του Αγίου Ρωμανού (20). Ο Ισκενδέρης τέλος αναφέρει ότι ο αυτοκράτωρ σκοτώθηκε μαχόμενος (21) και η κεφαλή του παραδόθηκε στο σουλτάνο από ένα Σέρβο. Ο Ισκενδέρης μεταφέρει ακόμη φήμες σύμφωνα με τις οποίες το σώμα του αυτοκράτορος ενταφιάστηκε κάπου στο Γαλατά.
- Βλέπει έτσι κανείς, όχι μόνο τη διαφορά της οπτικής τεσσάρων ανθρώπων, που έτυχε να ζήσουν οι ίδιοι τα γεγονότα της αλώσεως και που προέρχονταν από κόσμους διαφορετικής κουλτούρας και παραδόσεων, αλλά και τα σημεία όπου οι οπτικές όλων τους ή κάποιων εξ αυτών συγκλίνουν αναπάντεχα. Αυτό ακριβώς είναι ένα από τα στοιχεία που διακρίνουν τα σπουδαία ιστορικά γεγονότα από τα λιγότερο σημαντικά, ότι δηλαδή επιδέχονται πολλών και διαφορετικών ερμηνειών και προσεγγίσεων, όπως ακριβώς συνέβη και συμβαίνει και με την περίπτωση της αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως.